

Filip Manikowski

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego

ORCID: 0000-0001-6859-9230

POZYCJA TŁUMACZA W POSTĘPOWANIU CYWILNYM**Wprowadzenie**

Celem niniejszego artykułu jest omówienie procesowej pozycji tłumacza w postępowaniu cywilnym.

Udział tłumacza w postępowaniu cywilnym związany jest z językiem urzędowym, w jakim toczy się to postępowanie. Językiem tym – zgodnie z art. 5 § 1 p.u.s.p.¹ – jest język polski. W każdym postępowaniu sądowym, w tym postępowaniu cywilnym, mogą występować osoby, które nim nie władają. Dotyczy to nie tylko stron postępowania, ale również osób będących świadkami czy biegłymi. Sytuacja ta uzasadnia zwrócenie się do tłumacza. Sam tłumacz w doktrynie określany jest mianem pomocnika organu procesowego, który wspiera sąd w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości². Z jednej strony jest gwarantem realizacji prawa do sądu określonego w art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, natomiast z drugiej – umożliwia zapoznanie się sądu z przeprowadzonymi dowodami.

Podstawowym przepisem odnoszącym się do tłumacza w postępowaniu cywilnym jest art. 5 ust. 2 p.u.s.p., zgodnie z którym osoba, która nie włada w wystarczającym stopniu językiem polskim, ma prawo do występowania przed sądem w znanym przez nią języku i bezpłatnego korzystania z pomocy tłumacza. Przepis ten ma zastosowanie w każdym postępowaniu sądowym, a więc cywilnym, karnym oraz sądownoadministracyjnym. W przypadku postępowania cywilnego będzie to dotyczyło zarówno postępowania rozpoznawczego, jak i egzekucyjnego oraz zabezpieczającego. Występowanie przed sądem, o którym stanowi art. 5 ust. 2 p.u.s.p., należy rozumieć szeroko, a więc nie tylko jako bezpośrednie branie udziału w rozprawie czy na posiedzeniu, ale jako każdy procesowy kontakt

¹ Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. 2020, poz. 2072 ze zm.).

² M. Skibińska, *Tłumacz jako gwarant dostępu strony do ochrony prawnej w rozpoznawczym postępowaniu cywilnym* [w:] *Dostęp do ochrony prawnej w postępowaniu cywilnym*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, R. Flejszar, E. Marszałkowska-Krześ, Legalis 2021.

z sądem³. Tłumacz ustanowiony podstawie art. 5 ust. 2 p.u.s.p. może brać udział w postępowaniu przez cały czas jego trwania, ewentualnie w części, jeżeli w jego toku osoba, która korzysta z jego pomocy, zacznie w sposób wystarczający władać językiem polskim⁴.

W samym k.p.c.⁵ udział tłumacza został przewidziany przy przeprowadzaniu dowodu z zeznań świadka (art. 265 k.p.c.), dowodu z dokumentu (art. 256 k.p.c.), dowodu z opinii biegłego oraz dowodu przesłuchania stron. W dwóch ostatnich przypadkach jest to dopuszczalne odpowiednio: w stosunku do dowodu z opinii biegłego na podstawie art. 289 k.p.c. oraz w odniesieniu do dowodu z przesłuchania stron – art. 304 zd. 2 k.p.c., stosownie do których do przesłuchania biegłego/stron stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące świadków. Do przepisów tych niewątpliwie zalicza się wskazany wcześniej art. 265 k.p.c.

Ze względu na ograniczenia objętościowe skupiono się przede wszystkim na roli tłumacza w postępowaniu rozpoznawczym.

Jako hipotezę badawczą w niniejszym artykule przyjęto, że tłumacz pełni bardzo ważną rolę w postępowaniu cywilnym i w związku z tym niezbędne jest ustalenie – w sposób niebudzący wątpliwości – jego praw i obowiązków procesowych. Powinno to zapewnić przede wszystkim zachowanie przez tłumacza bezstronności oraz profesjonalizmu. Przyjęto, że gwarantem tego jest odpowiednie stosowanie do tłumaczy przepisów o biegłych.

Przesłanki ustanowienia tłumacza w postępowaniu cywilnym

Tłumacz dla osoby występującej przed sądem

Przesłanką ustanowienia tłumacza na podstawie art. 5 p.u.s.p. jest niewładanie przez osobę mającą wystąpić przed sądem w wystarczającym stopniu językiem polskim. Tożsama przesłanka została sformułowana w art. 265 k.p.c. dotyczącym udziału tłumacza przy przeprowadzaniu dowodu z zeznań świadka. Odnosi się ona również do dowodu z przesłuchania stron oraz dowodu z opinii biegłego. To, czy dana osoba włada dostatecznie językiem polskim, sąd ocenia *ad casum*. Należy przy tym podkreślić, że sama możliwość porozumienia się z daną osobą w języku polskim nie świadczy *per se* o braku konieczności ustanowienia tłumacza. Ważne jest też, żeby osoba ta rozumiała terminologię prawniczą używaną w toku postępowań sądowych⁶.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. 2021, poz. 1805 ze zm.).

⁶ Zob. A. Górski, komentarz do art. 5 p.u.s.p. [w:] *Prawo o ustroju sądów powszechnych. Komentarz*, red. A. Górski, Lex/el. 2013; J. Gudowski, T. Ereciński, J. Iwulski, komentarz do art. 5 p.u.s.p. [w:] *Prawo o ustroju sądów powszechnych. Ustawa o Krajowej Radzie Sądownictwa. Komentarz*, red. J. Gudowski, T. Ereciński, J. Iwulski, Lex/el. 2009.

Dotyczy to w szczególności stron i uczestników postępowania, w mniejszym zaś stopniu świadków oraz biegłych. Także sama okoliczność, że osoba ta jest reprezentowana przez pełnomocnika władającego językiem polskim, nie stanowi przeszkody do ustanowienia tłumacza⁷. Bez znaczenia jest również obywatelstwo tej osoby⁸. Posiadanie obywatelstwa polskiego nie jest przeszkodą do ustanowienia tłumacza. Niemniej należy zaznaczyć, iż sam fakt, że język polski nie jest dla danej osoby językiem ojczystym, nie uzasadnia automatycznie przyznania tłumacza⁹.

Ustaliwszy przesłankę ustanowienia tłumacza, należy zastanowić się, czy sąd w przypadku jej wystąpienia powinien z urzędu, obligatoryjnie, ustanowić tłumacza.

Tłumacz może być ustanowiony zarówno na wniosek osoby występującej przed sądem (świadka, biegłego, strony), jak i z urzędu przez sąd. Wynika to z wykładni art. 5 § 3 zd. 2 p.u.s.p., w którym wskazuje się na rozpoznanie „wniosku” o ustanowienie tłumacza, oraz art. 265 k.p.c. stanowiącego o możliwości przybrania przez sąd tłumacza. Decyzję w tym przedmiocie podejmuje sąd właściwy do rozpoznania sprawy w pierwszej instancji, natomiast w przypadku, gdy potrzeba taka powstała w toku postępowania – sąd tej instancji, w której sprawa się toczy (art. 5 § 3 p.u.s.p.). Należy przy tym uznać, że sąd nie jest związany przedmiotowym wnioskiem i może odmówić ustanowienia tłumacza w przypadku, gdy świadek/biegły/strona władają w sposób dostateczny językiem polskim.

W doktrynie odnośnie do dowodu z zeznań świadka brak jest zgodności co do obligatoryjności zwrócenia się do tłumacza w przypadku, gdy świadek nie włada dostatecznie językiem polskim. Można w tym zakresie wyróżnić dwa przeciwstawne poglądy. Zgodnie z pierwszym w powyższym przypadku nie zawsze istnieje konieczność ustanowienia tłumacza. Dotyczy to sytuacji, w której co najmniej jeden z członków składu orzekającego zna język, w którym mają być składane zeznania¹⁰. Bardziej rygorystyczny pogląd zakłada, że język ten powinien być znany nie tylko przez sam skład orzekający, ale również protokolanta, strony i ich pełnomocników¹¹. Zgodnie z odmiennym stanowiskiem w każdej sytuacji, w której świadek nie włada dostatecznie językiem polskim, dowód z jego zeznań powinien być przeprowadzony z udziałem tłumacza¹². Zwolennicy tego

⁷ Postanowienie SA w Krakowie z dnia 13 października 2011 r., sygn. I ACz 1327/11, Lex nr 1680444.

⁸ M. Skibińska, *Tłumacz jako gwarant...*

⁹ Wyrok SA w Krakowie z dnia 12 stycznia 2017 r., sygn. I ACa 1048/16, Lex nr 2257055.

¹⁰ E. Rudkowska-Ząbczyk, komentarz do art. 265 k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, Legalis 2021.

¹¹ M. Krakowiak, Komentarz do art. 265 k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Góra-Błaszczkowska, Legalis 2020.

¹² Zob. K. Knoppek, komentarz do art. 265 k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I: *Artykuły 1–366*, red. T. Wiśniewski, Lex/el. 2021; A. Cudak, komentarz do art. 265 k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. II: *Komentarz. Art. 205¹–424¹²*, red. A. Marciniak, Legalis 2019.

poglądu z faktu, że językiem urzędowym w Polsce jest język polski (art. 27 Konstytucji RP, art. 5 § 1 p.u.s.p.), wywodzą tezę, że wszystkie dowody, w tym dowód z zeznań świadka, muszą być przeprowadzone w języku polskim. Podobnych rozważań brakuje w odniesieniu do dowodu z opinii biegłego, niemniej można przypuszczać, że – zdaniem wskazanych autorów – poglądy te pozostają aktualne także w tym przypadku. Z kolei w odniesieniu do stron postępowania wskazuje się, że brak ustanowienia tłumacza pomimo istnienia ku temu przesłanek może stanowić podstawę zarzutu naruszenia prawa procesowego mającego wpływ na wynik sprawy, w tym nieważności postępowania z powodu pozbawienia strony prawa do obrony¹³. W przypadku strony postępowania jednolicie przyjmuje się, że jeżeli nie włada ona dostatecznie językiem polskim, sąd obligatoryjnie powinien ustanowić tłumacza.

Analizując wskazane zagadnienia, należy zauważyć, że tłumacz w postępowaniu pełni dwie zasadnicze funkcje. Po pierwsze, umożliwia zapoznanie się sądu i stron postępowania z poszczególnymi dowodami oraz zapewnia im możliwość aktywnego udziału w ich przeprowadzeniu (poprzez tłumaczenie zadawanych pytań). Po drugie, zapewnia realizację praw procesowych osób występujących przed sądem, w tym świadka, biegłego oraz stron postępowania. W przypadku dwóch pierwszych osób dotyczy to w szczególności prawa odpowiednio: odmowy składania zeznań oraz odmowy podjęcia funkcji biegłego.

W mojej ocenie gdy osoba występująca przed sądem, niezależnie od tego, czy jest świadkiem, biegłym, czy stroną postępowania, nie włada dostatecznie językiem polskim, sąd w każdym tym przypadku obligatoryjnie powinien ustanowić tłumacza. Słusznie zauważa się, że językiem urzędowym w Polsce jest język polski. Oznacza to, że wszystkie czynności podjęte w toku postępowania powinny zostać przeprowadzone w języku polskim. Oczywiście można by uznać, że to sam sąd powinien pełnić funkcję tłumacza. Wówczas wymóg wynikający z art. 27 Konstytucji RP byłoby zachowany. Należy jednak uznać, że analogicznie, tak jak to wskazuje się w przypadku opinii biegłego, doszłoby do pomieszenia roli sądu i tłumacza, co wiązałoby się z pozbawieniem możliwości zakwestionowania tłumaczenia przez strony postępowania¹⁴. Niezależnie od tego argument opierający się na znajomości języka obcego przez strony oraz członków składu orzekającego nie wydaje się przekonujący. Weryfikowanie, czy wszyscy członkowie składu orzekającego, strony i ich przedstawiciele ustawowi oraz pełnomocnicy znają język, w którym mają zostać złożone zeznania lub opinia, prowadziłoby do zbędnych komplikacji. Trzeba chociażby zwrócić uwagę na to, że po dopuszczeniu powyższych dowodów w postępowaniu mogłyby pojawić się nowe podmioty, które dotychczas nie brały

¹³ Zob. wyrok SA w Warszawie z dnia 28 maja 2018 r., sygn. VI ACa 1880/16, Lex nr 254524; A. Górski, komentarz do art. 5 p.u.s.p.

¹⁴ Zob. K. Knoppek, komentarz do art. 265 k.p.c.; E. Rudkowska-Ząbczyk, komentarz do art. 265 k.p.c.

udziału w postępowaniu (prokurator, organizacje pozarządowe, strony postępowania), mogące nie znać języka, w którym dany dowód został przeprowadzony.

Odnosząc się z kolei do konsekwencji braku ustanowienia tłumacza pomimo wystąpieniu ku temu przesłanek, to należy wskazać, że nie będą one jednolite. W przypadku nieustanowienia tłumacza dla strony postępowania, jak już wskazano, może stanowić to naruszenie przepisów prawa procesowego mające wpływ na wynik sprawy (art. 5 § 3 p.u.s.p.), w tym nieważność postępowania. Strona nieznająca języka, w którym toczy się postępowanie, pozbawiona jest możliwości obrony swoich praw (art. 379 pkt 5 k.p.c.)¹⁵. W konsekwencji jest faktycznie pozbawiona możliwość korzystania ze swojej zdolności procesowej (zdolności postulacyjnej)¹⁶. Niemniej jeżeli strona oświadczyła, iż nie potrzebuje pomocy tłumacza, brak jego ustanowienia nie może być uznany za pozbawienie jej prawa do obrony. W przypadku natomiast świadka oraz biegłego nieustanowienie tłumacza będzie skutkowało brakiem możliwości wykorzystania odpowiednio zeznań oraz opinii jako materiału dowodowego w sprawie. Świadek przed przesłuchaniem powinien być pouczony o prawie do odmowy zeznań i odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywych zeznań. Jeżeli pouczenia te będą niezrozumiałe dla świadka, wówczas należy uznać, że nie były one skuteczne, a w konsekwencji np. świadek nie będzie ponosił odpowiedzialności karnej. Analogicznie dotyczy to biegłego.

Abstrahując od powyższego, świadek oraz biegły mogą być stronami postępowania wypadkowego¹⁷. Zgodnie z art. 7 u.k.s.c. stroną w rozumieniu u.k.s.c. jest każdy uczestnik postępowania sądowego, w tym także świadek, biegły i tłumacz. Świadcowi przysługuje zwrot kosztów podróży, noclegu, utrzymania, utraconego zarobku lub dochodu, a z kolei biegłemu – wynagrodzenie za wykonaną pracę oraz zwrot poniesionych przez niego wydatków niezbędnych dla wydania opinii. Przyznaje się je na wniosek, który może być złożony ustnie do protokołu lub na piśmie, w terminie 3 dni od dnia zakończenia czynności z udziałem osoby uprawnionej do tych należności (art. 92 u.k.s.c.). Biegły oraz świadek powinni zostać pouczeni o powyższym. O przyznaniu lub odmowie przyznania wspomnianych należności orzeka co do zasady sąd albo referendarz sądowy w formie zaskarżalnego postanowienia (art. 93 u.k.s.c.). W tym przypadku biegłemu oraz świadkowi, niezależnie od przyjętego poglądu co do konieczności przeprowadzania dowo-

¹⁵ K. Piasecki, *Pozbawienie możliwości obrony w międzynarodowym procesie cywilnym*, „Państwo i Prawo” 1980, z. 11, s. 26; wyrok SA w Warszawie z dnia 28 maja 2018 r., sygn. VI ACa 1880/16, Lex nr 2545243.

¹⁶ Zob. J. Bodio, *Status dziecka jako uczestnika postępowania nieprocesowego*, Warszawa 2019, s. 244; S. Dalka, *Czynności procesowe stron w procesie cywilnym*, „Palestra” 1975, nr 9, s. 58; J. Misztal-Konecka, *O udziale w postępowaniu cywilnym osób, które doznają przeszkód faktycznych w osobistym dokonywaniu czynności procesowych*, „Przegląd Sądowy” 2017, nr 11–12, s. 125.

¹⁷ K. Gajda-Roszczyńska, *Udział podmiotów innych niż materialnie uprawnione jako stron w procesie cywilnym a kryterium interesu prawnego – zagadnienia wybrane*, „Polski Proces Cywilny” 2015, nr 3, s. 356–382.

dów z ich udziałem z udziałem tłumacza, jako stronom przedmiotowego prawa wpadkowego przysługuje prawo do występowania przed sądem w znanym przez nich języku i bezpłatnego korzystania z pomocy tłumacza. Brak udzielenia zrozumiałego dla świadka/biegłego pouczenia będzie skutkować możliwością złożenia przez nich wniosku o przywrócenie terminu do złożenia przedmiotowego wniosku¹⁸. Natomiast w przypadku, gdy dojdzie już do złożenia wniosku, brak ustanowienia tłumacza może skutkować pozbawieniem świadka/biegłego jako strony postępowania wpadkowego możliwości obrony ich praw. Dotyczy to również sytuacji, w której świadek lub biegły zostaną skazani na grzywnę.

Tłumaczenie dokumentu

Przesłanką żądania przez sąd tłumaczenia dokumentu jest fakt, że został on sporządzony w języku obcym (art. 256 k.p.c.). Przesłanka ta nie budzi zasadniczych zastrzeżeń. Przez język obcy należy rozumieć każdy inny język niż język polski. Do tej grupy zalicza się również alfabet Braille’a. Dokumentem sporządzonym w języku obcym jest także dokument sporządzony w sposób zakodowany¹⁹.

Stosownie do art. 256 k.p.c. sąd może albo zobowiązać stronę, która wnioskuje o przeprowadzenie dowodu z dokumentu sporządzonego w języku obcym, do złożenia dokumentu przełożonego przez tłumacza przysięgłego, albo sam zlecić takie tłumaczenie²⁰.

W doktrynie, analogicznie jak w przypadku dowodu z zeznań świadka, brak jest jednolitego stanowiska dotyczącego tego, czy każdy dokument sporządzony w języku obcym powinien być przetłumaczony. Jak już wskazano, przedstawiciele jednego z poglądów z faktu, że językiem urzędowym w Polsce jest język polski, wywodzą tezę, że wszystkie dowody, w tym dowód z dokumentu, muszą być przeprowadzone w języku polskim²¹. Zgodnie z odmiennym poglądem nie ma konieczności tłumaczenia dokumentu, gdy strony postępowania oraz skład orzekający znają język obcy, w którym dokument został sporządzony²². Z przyczyn

¹⁸ M. Manowska, A. Rafalska, *Tryb przyznania wynagrodzenia i zwrotu kosztów świadkom, biegłym, tłumaczom* [w:] *Koszty procesu i koszty sądowe w postępowaniu cywilnym*, red. M. Manowska, A. Rafalska, Lex/el. 2017.

¹⁹ K. Piasecki, *Dokumenty* [w:] *System dowodów i postępowanie dowodowe w sprawach cywilnych*, Lex/el. 2012.

²⁰ Zob. postanowienie SN z dnia 25 kwietnia 2014 r., sygn. II CSK 428/13, Lex nr 2574298; wyrok SA w Warszawie z dnia 20 stycznia 2020 r., sygn. V ACa 569/19, Lex nr 2784482.

²¹ Zob. M. Krakowiak, komentarz do art. 256 k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Góra-Błaszczkowska, Legalis 2020; K. Knoppek, komentarz do art. 256 k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I: *Artykuły 1–366*, red. T. Wiśniewski, Lex/el. 2021.

²² Zob. K. Flaga-Gieruszyńska, komentarz do art. 256 k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, Legalis 2019. Przeciwnie: K. Piasecki, *Dokumenty*; T. Ereciński, komentarz do art. 256 k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. T. Ereciński, Lex/el. 2016.

wskazanych w poprzedniej części to pierwszy z poglądów zasługuje na uwzględnienie. Jednocześnie jednak niezażądanie przez sąd tłumaczenia dokumentu, pomimo że został on sporządzony w języku obcym, nie może stanowić podstawy do stawiania zarzutu naruszenia art. 256 k.p.c.²³ To w interesie strony wnioskującej o dopuszczenie dowodu z dokumenty leży to, by dokument ten został złożony w takiej formie, aby mógł on być wykorzystany jako dowód w postępowaniu, a więc żeby został on przetłumaczony na język polski²⁴. Konsekwencją braku przetłumaczenia dokumentu na język polski będzie brak możliwości jego wykorzystania jako materiału dowodowego w sprawie.

Tłumacz *ad hoc* i tłumacz przysięgły

Tłumaczy można podzielić na tłumaczy *ad hoc* oraz tłumaczy przysięgłych. Analogiczny podział występuje w przypadku biegłych.

Tłumaczem przysięgłym jest osoba, która zdała egzamin na tłumacza przysięgłego i została wpisana na listę tłumaczy przysięgłych. Status tłumaczy przysięgłych został uregulowany w ustawie z dnia 25 listopada 2004 r. o zawodzie tłumacza przysięgłego²⁵. Z kolei tłumaczem *ad hoc* jest osoba niebędąca tłumaczem przysięgłym, która została powołana w charakterze tłumacza w konkretnej sprawie sądowej. Wyłącznie w przypadku tłumaczenia dokumentu k.p.c. w art. 256 wymaga, aby tłumaczenia dokonał tłumacz przysięgły²⁶. W art. 265 § 1 k.p.c., odnoszącym się do dowodu z zeznań, wskazano po prostu na „tłumacza”. Zgodnie ponadto z art. 265 § 2 k.p.c. tłumaczem tym może być również pracownik organów wymiaru sprawiedliwości. Na podstawie art. 289 oraz art. 304 zd. 2 k.p.c. dotyczy to też tłumaczy biorących udział w przesłuchaniu stron oraz przeprowadzaniu dowodu z opinii biegłego. Także z art. 5 ust. 2 p.u.s.p. nie wynika wymóg, aby tłumaczem był tłumacz przysięgły.

Tłumaczem przysięgłym może być wyłącznie osoba fizyczna, co wprost wynika z art. 2 ust. 1 u.z.t.p. W przypadku tłumacza *ad hoc* wymóg ten nie wynika z żadnego z przepisów k.p.c. ani p.u.s.p. Należy przy tym zauważyć, a co będzie szerzej omówione w dalszej części niniejszego artykułu, że do tłumaczy mają odpowiednie zastosowanie przepisy dotyczące biegłych, a więc również art. 291 k.p.c. Uzasadnia to moim zdaniem tezę, że sąd może zwrócić się o dokonanie tłumaczenia do instytutu naukowego lub naukowo-badawczego. Pogląd taki został wyrażony w doktrynie procesu karnego w odniesieniu do instytucji naukowej lub

²³ Zob. wyrok SA w Szczecinie z dnia 5 października 2017 r., sygn. I ACa 323/17, Lex nr 2662786; wyrok SA w Warszawie z dnia 26 stycznia 2015 r., sygn. I ACa 1037/14, Lex nr 1665859.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ Dz.U. 2019 poz. 1326 (dalej: u.z.t.p.)

²⁶ K. Flaga-Gieruszyńska, komentarz do art. 256 k.p.c.

specjalistycznej²⁷. W tym przypadku podmioty te należy rozumieć szeroko, a więc nie tylko jako jednostki prowadzące badania naukowe, ale również specjalizujące się w wydawaniu tłumaczeń na zlecenie sądów i innych organów państwowych.

Stosowanie przepisów o biegłych

Tłumacz pełni zbliżoną funkcję w postępowaniu cywilnym co biegły, z tym że jego wiadomościami specjalnymi jest znajomość języka obcego. To podobieństwo znajduje odzwierciedlenie w art. 265 § 1 zd. 2 k.p.c., w myśl którego do tłumaczy stosuje się odpowiednio przepisy o biegłych. Z wykładni systemowej wskazanego przepisu wynika, że przepisy dotyczące biegłych stosuje się wyłącznie do tłumaczy biorących udział w przeprowadzaniu dowodu z zeznań świadka i odpowiednio – na podstawie art. 289 oraz art. 304 zd. 2 k.p.c. – dowodu z opinii biegłego oraz przesłuchania stron. Wątpliwości budzi natomiast status tłumaczy dokumentów oraz tłumaczy ustawionych na podstawie art. 5 p.u.s.p., a nie biorących udziału w przeprowadzaniu wskazanych dowodów osobowych. W art. 256 k.p.c. oraz art. 5 p.u.s.p. brak jest odesłania do odpowiedniego stosowania przepisów o biegłych, co uzasadniałoby tezę, że przepisy te w tym przypadku nie mają zastosowania. Jednocześnie art. 256 k.p.c. oraz art. 5 p.u.s.p. nie określają praw i obowiązków tych tłumaczy.

Analizując przedmiotową kwestię, należy mieć na uwadze, że odesłanie do odpowiedniego stosowania przepisów o biegłych do tłumaczy oprócz tego, że zapewnia kompletność regulacji dotyczącej tłumaczy, to stanowi także gwarancję obiektywizmu tłumacza. Wiąże się z tym, co zostanie wyjaśnione w dalszej części niniejszego opracowania, odpowiednie zastosowanie przepisów dotyczących wyłączenia biegłego (art. 281 k.p.c.) oraz konieczność złożenia przysiężenia (art. 282 k.p.c.). Brak stosowania przepisów o biegłych do wszystkich tłumaczy występujących w postępowaniu cywilnym prowadziłby do powstania luki. Bez tego pozycja wybranych tłumaczy w ogóle nie byłaby uregulowana. Z powyższych względów do wszystkich tłumaczy występujących w postępowaniu cywilnym mają zastosowanie przepisy dotyczące biegłych.

W odniesieniu do dowodu z dokumentu braku odpowiedniego stosowania przepisów o biegłych nie można uzasadniać faktem, że status tłumaczy przysięgłych został uregulowany w u.z.t.p. Wskazana ustawa reguluje kwestie nabywania i utraty prawa do wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego, zasad wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego oraz odpowiedzialności zawodowej tłumaczy przysięgłych. Nie reguluje ona w żaden sposób praw i obowiązków procesowych tu-

²⁷ G. Krysztofiuk, komentarz do art. 204 k.p.k. [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. D. Drązewicz, Legalis 2020.

maczy przysięgłych. Należy również uznać, że różnicowanie sytuacji procesowej poszczególnych tłumaczy nie znajduje żadnego uzasadnienia. Analizując przedmiotowe zagadnienie, nie można jednak nie zauważyć, że – jak już wskazano w poprzedniej części artykułu – sąd może albo zobowiązać stronę, która wnioskuje o przeprowadzenie dowodu z dokumentu sporządzonego w języku obcym do złożenia dokumentu przełożonego przez tłumacza przysięgłego, albo sam zlecić takie tłumaczenie. W pierwszym przypadku mogłoby się wydawać, że trudno mówić o jakimkolwiek stosunku prawnym między sądem i tłumaczem, a w konsekwencji stosowaniu do niego przepisów o biegłych. Stosunek ten zawiązywany jest wyłącznie pomiędzy tłumaczem a stroną zlecającą i ma on charakter cywilnoprawny. Niemniej należy uznać, że sąd, dopuszczając dowód z dokumentu wraz z przedłożonym przez stronę jego tłumaczeniem, nawiązuje stosunek prawny z tłumaczem. Analogiczna sytuacja występuje w przypadku, gdy sąd na podstawie art. 278¹ k.p.c. dopuści jako dowód z opinii biegłego opinię sporządzoną w innym postępowaniu. Autor takiej opinii wówczas zyskuje status biegłego w tej sprawie²⁸. Podobne wątpliwości nie powstają, gdy to sąd zleca tłumaczenie. W tym przypadku stosunek ten od początku zawiązywany jest pomiędzy sądem a tłumaczem i ma charakter publicznoprawny. W konsekwencji w obu wskazanych przypadkach do tłumaczy dokumentów mają odpowiednie zastosowanie przepisy dotyczące biegłych. Na marginesie należy zauważyć, że w odniesieniu do postępowania karnego art. 204 k.p.k. wprost stanowi, że przepisy o biegłych stosuje się zarówno do tłumaczy mających wziąć udział w przesłuchaniu, jak i tłumaczy wezwanych w celu „przełożenia na język polski pisma sporządzonego w języku obcym lub odwrotnie albo zapoznania strony z treścią przeprowadzanego dowodu”.

Odrębnego omówienia wymaga pozycja tłumaczy języka migowego, którzy w postępowaniu cywilnym mają status biegłego. Wniosek taki wynika z wykładni art. 271 § 2 k.p.c., zgodnie z którym „niemi i głusi składają zeznania na piśmie lub przy pomocy biegłego”. Tezę tę potwierdza również § 13 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie biegłych sądowych (Dz.U. nr 15, poz. 133), który przewiduje wymogi stawiane biegłym – tłumaczom języka migowego, oraz art. 1 u.z.t.p. stanowiący, że przepisów tej ustawy nie stosuje się do „tłumaczy języka migowego oraz innych systemów komunikacji niebędących językami naturalnymi”. W konsekwencji do tłumaczy języka migowego mają zastosowanie wprost, a nie odpowiednio, tak jak w przypadku innych tłumaczy, przepisy o biegłych. W mojej ocenie to odróżnienie tłumaczy języka migowego od innych tłumaczy nie ma uzasadnienia. Pełnią oni w postępowaniu dokładnie taką samą funkcję. W komentarzu do art. 1 u.z.t.p. wskazuje się jedynie, że wyłączenie stosowania u.z.t.p. w stosunku do tłumaczy

²⁸ F. Manikowski, *Dowód z opinii biegłego po nowelizacji* [w:] *Nowelizacja postępowania cywilnego. Wpływ zmian na praktykę sądową*, red. M. Białecki, S. Kotas-Turoboyska, F. Manikowski, E. Szczepanowska, Warszawa 2021.

języka migowego związane jest z tym, że tłumacze ci mają zazwyczaj status biegłych, co oznacza, że stosuje się do nich przepisy dotyczące biegłych sądowych²⁹.

Odpowiednie stosowanie przepisów oznacza stosowanie ich wprost, z pewnymi modyfikacjami lub na odmowie ich zastosowania ze względu na określone różnice³⁰. Zagadnienie stosowania poszczególnych przepisów dotyczących biegłych do tłumaczy zostanie omówione w dalszej części niniejszego artykułu.

Zwrócenie się do tłumacza

Sąd, ustanawiając tłumacza, wydaje w tym przedmiocie postanowienie. Postanowienie to nie stanowi postanowienia dowodowego³¹. W postanowieniu powinien zostać wskazany język, z którego lub na który ma zostać dokonane tłumaczenie, zakres i przedmiot tłumaczenia oraz osoba tłumacza. W tym przypadku nie są aktualne poglądy wyrażone w odniesieniu do opinii biegłego, zgodnie z którymi wskazanie konkretnego biegłego wykracza poza „wskazanie środka dowodowego”, o którym stanowi art. 236 § 1 k.p.c. Jak zostanie wskazane w dalszej części artykułu, tłumaczenie nie jest dowodem, a postanowienie wydane w tym przedmiocie nie jest postanowieniem dowodowym.

Z art. 278 k.p.c. wynika, że sąd powinien przed dopuszczeniem dowodu z opinii biegłego wysłuchać strony co do liczby biegłych i ich wyboru. *Ratio legis* tego rozwiązania jest pomoc sądowi w przedmiocie zwrócenia się do konkretnego biegłego³². Podnosi się również, że ma to zapobiegać sytuacji, w której strony będą podważać kwalifikacje biegłego³³. W mojej ocenie nie ma uzasadnionych podstaw, aby nie stosować powyższego rozwiązania do tłumaczy. Na sądzie spoczywa ciężar weryfikacji, czy osoba mająca dokonać tłumaczenia, ma do tego odpowiednie kwalifikacje³⁴.

Prawa i obowiązki tłumacza

Obowiązek podjęcia funkcji tłumacza i prawo odmowy sporządzenia tłumaczenia

Osoba, do której zwrócił się sąd, ma obowiązek podjąć funkcję tłumacza. Analogicznie jak w przypadku biegłego, należy uznać, że stanowi to tzw. *munus*

²⁹ M. Kaczocha, komentarz do art. 1 p.u.s.p. [w:] *Ustawa o zawodzie tłumacza przysięgłego. Komentarz*, red. M. Mazuryk, M. Kaczocha, Lex/el. 2011.

³⁰ L. Morawski, *Zasady wykładni prawa*, Toruń 2006, s. 244.

³¹ Tłumaczenie nie zastępuje dowodu.

³² Postanowienie SN z dnia 26 stycznia 2001 r., sygn. II CKN 354/00, Lex nr 1166876.

³³ W odniesieniu do biegłego: T. Żyznowski, komentarz do art. 278 k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I: *Artykuły 1–366*, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, Lex/el. 2013.

³⁴ Wyrok SN z dnia 21 lipca 2016 r., sygn. II CSK 668/15, Lex nr 2202491

*publicum*³⁵. W doktrynie jednolicie przyjmuje się, że stosunek między biegłym a sądem nie jest stosunkiem cywilnoprawnym, ponieważ nie jest stosunkiem równoprawnych podmiotów³⁶. W przypadku tłumaczy przysięgłych o obowiązku tym wprost stanowi art. 15 u.z.t.p. Zlecenie dokonania tłumaczenia nie stanowi ani zamówienia, ani oferty w rozumieniu prawa cywilnego³⁷. W tym przypadku sąd jest podmiotem dominującym, ponieważ jednostronnie wyznacza tłumacza oraz go kontroluje³⁸. Podmiot, do którego zwrócił się sąd, może odmówić tłumaczenia wyłącznie z przyczyn wskazanych w art. 280 k.p.c., tj. z przyczyn, jakie uprawniają świadka do odmowy zeznań, a ponadto z powodu przeszkody, która uniemożliwia dokonanie tłumaczenia. W przypadku tłumaczy przysięgłych art. 15 u.z.t.p. wskazuje na „szczególnie ważne przyczyny uzasadniające odmowę”. Niewątpliwie tłumacz może odmówić tłumaczenia z powodu długotrwałej choroby, braku znajomości wymaganego języka lub konieczności dokonania tłumaczenia w innej sprawie³⁹. Z obowiązkiem podjęcia funkcji tłumacza związany jest również obowiązek stawiennictwa w sądzie na każde wezwanie sądu.

Tłumacz powinien sporządzić opinię osobiście, co oznacza, że nie może powierzyć tego innej osobie⁴⁰. Może jednak korzystać z pomocy innych osób w zakresie czynności pomocniczych i technicznych⁴¹. Ponosi przy tym odpowiedzialność za ich pracę.

Za nieuzasadnioną odmowę dokonania tłumaczenia na tłumacza może zostać nałożona grzywna (art. 287 k.p.c.).

Obowiązek bycia bezstronnym

Tłumacz, analogicznie jak biegły, powinien przy wykonywaniu swojej funkcji być bezstronny. Pośrednicząc między stroną, świadkiem, dokumentem a sądem ma on istotny wpływ na wynik postępowania cywilnego. Jednocześnie w związku z ograniczoną możliwością kontroli jego tłumaczenia przez sąd ważne jest zaufanie do tłumacza. Jedną z gwarancji zachowania bezstronności jest instytucja wyłączenia. Niemniej do tłumacza nie ma zastosowania art. 54 k.p.c., ponieważ

³⁵ S. Kalinowski, *Biegły i jego opinia*, Warszawa 1994, s. 96.

³⁶ W odniesieniu do biegłego: P. Stawicki, P. Stawicki, *Należności biegłego w postępowaniu cywilnym – wybrane zagadnienia*, „Polski Proces Cywilny” 2017, nr 2, s. 210; T. Widła, Głosa do uchwały Sądu Najwyższego z 21 grudnia 2006 r., III CZP 127/06, „Palestra” 2007, nr 5–6, s. 308.

³⁷ W odniesieniu do biegłego: T. Widła, Głosa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego, sygn. akt: k 50/05, „Palestra” 2008, nr 7–8, s. 296.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ W odniesieniu do biegłego: T. Żyznowski, komentarz do art. 280 k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I: *Artykuły 1–366*, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, Lex/el. 2013; T. Demendecki, komentarz do art. 281 k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany*, red. A. Jakubecki, Lex/el. 2018.

⁴⁰ S. Kalinowski, *Biegły i jego...*, s. 103–104.

⁴¹ *Ibidem*.

nie jest on organem sądowym⁴². W mojej ocenie powyższe okoliczności uzasadniają odpowiednie stosowanie do tłumaczy art. 281 k.p.c. przewidującego możliwość wyłączenia biegłego. W konsekwencji tłumacz może być wyłączony na wniosek stron lub z urzędu z przyczyn wskazanych w art. 48 i art. 49 k.p.c.⁴³ Niemniej przepis ten nie zawsze jest wymieniany przez przedstawicieli doktryny wśród przepisów, które mają odpowiednie zastosowanie do tłumaczy⁴⁴.

Obowiązek złożenia przyrzeczenia

Tłumacz przed przystąpieniem do tłumaczenia powinien złożyć przyrzeczenie. Obowiązek ten wynika ze stosowanego odpowiednio art. 282 k.p.c. Składając przyrzeczenie, tłumacz zobowiązuje się do bezstronnego i sumiennego pełnienia powierzonej mu funkcji oraz dokonania tłumaczenia zgodnie z przekonaniem i wiedzą tłumacza⁴⁵. Tłumacz *ad hoc* składa przyrzeczenie o treści wskazanej w art. 282 k.p.c. przed rozpoczęciem tłumaczenia, natomiast tłumacz przysięgły powołuje się na ślubowanie złożone przed Ministrem Sprawiedliwości (art. 7 u.z.t.p.).

Prawo do wynagrodzenia i zwrotu kosztów

Tłumaczowi za dokonane tłumaczenie przysługuje wynagrodzenie oraz zwrot poniesionych przez niego wydatków niezbędnych do jego wykonania (art. 89d ust. 1 u.k.s.c.⁴⁶). Wynagrodzenie oraz wydatki tłumacza są zaliczane do wydatków w rozumieniu art. 5 ust. 1 pkt 3 u.k.s.c.

Ustawodawca zróżnicował sposób ustalania wygro-dzenia oraz zwrotu wydatków w stosunku do tłumaczy *ad hoc* oraz przysięgłych.

Do pierwszej grupy tłumaczy stosuje się odpowiednio przepisy o wynagrodzeniu i zwrocie wydatków biegłego (art. 89d ust. 2 u.k.s.c.). Wynagrodzenie to, stosownie do art. 89 ust. 3 u.k.s.c., ustala się według stawki wynagrodzenia za godzinę pracy albo według taryfy zryczałtowanej określonej dla poszczególnych kategorii biegłych ze względu na dziedzinę, w której są oni specjalistami. Podstawę obliczenia stawki wynagrodzenia za godzinę pracy i taryfy zryczałtowanej stanowi ułamek kwoty bazowej dla osób zajmujących kierownicze stanowiska

⁴² T. Żyznowski, komentarz do art. 54 k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I: *Artykuły 1–366*, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, Lex/el. 2013.

⁴³ A. Cudak, komentarz do art. 265 k.p.c.; A. Łazarska, komentarz do art. 265 k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. T. Szanciło, Legalis 2019.

⁴⁴ M. Sieńko, komentarz do art. 265 k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I: *Art. 1–477(16)*, red. M. Manowska, Lex/el. 2021; T. Ereciński, komentarz do art. 265 k.p.c. *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. T. Ereciński, Lex/el. 2016; M. Krakowiak, komentarz do art. 256 k.p.c.

⁴⁵ Wyrok SN z dnia 29 września 2010 r., sygn. V CSK 29/10, Lex nr 787470.

⁴⁶ Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. 2021, poz. 2257 ze zm.).

państwowe, której wysokość określa ustawa budżetowa. Wysokość stawek oraz taryfy zryczałtowanej zostały określone w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 kwietnia 2013 r. w sprawie określenia stawek wynagrodzenia biegłych, taryf zryczałtowanych oraz sposobu dokumentowania wydatków niezbędnych dla wydania opinii w postępowaniu cywilnym⁴⁷. W przypadku tłumaczy *ad hoc* ich wynagrodzenie będzie ustalane wyłącznie według stawek wynagrodzenia za godzinę pracy. Taryfy przewidziane w r.w.b. dotyczą *stricto* czynności biegłego. Powyższe regulacje mają zastosowanie wprost do tłumaczy języka migowego.

W przypadku tłumaczy przysięgłych zastosowanie będą miały przepisy u.z.t.p. Ich wynagrodzenie określa się według stawek wynagrodzenia wskazanych w wydanym na podstawie powyższej ustawy rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie wynagrodzenia za czynności tłumacza przysięgłego⁴⁸. W przypadku tłumaczenia dokumentów stawka wynagrodzenia związana jest ze stroną tłumaczenia, natomiast w przypadku tłumaczenia ustnego jest to stawka za godzinę tłumaczenia.

Zróznicowanie wynagrodzenia tłumaczy budzi w mojej ocenie pewne wątpliwości. Związane są one z tym, że – jak już wskazano – wysokość wynagrodzenia tłumacza przysięgłego ustala się według u.z.t.p., a zatem w tym przypadku nie stosuje się żadnego z przepisów odnoszących się do wynagrodzenia biegłych. W konsekwencji należałoby przyjąć, że do tłumacza nie ma również zastosowania art. 89c u.k.s.c. przewidujący obniżenie wynagrodzenia oraz zwrot wydatków biegłemu w przypadku, gdy jego opinia jest nierzetelna, została sporządzona lub złożona ze znacznym nieusprawiedliwionym opóźnieniem, a nawet odmowę przyznania wynagrodzenia lub zwrotu wydatków w rażących przypadkach (ust. 1). Przepis ten stanowi ponadto, że jeżeli opinia jest fałszywa, biegłemu nie przysługuje wynagrodzenie ani zwrot wydatków (ust. 2).

W mojej ocenie przepis ten powinien mieć zastosowanie zarówno do tłumaczy *ad hoc*, jak i przysięgłych. Po pierwsze, różnicowanie pozycji tłumaczy *ad hoc* i przysięgłych w sytuacji, gdy ich tłumaczenie jest nierzetelne, zostało sporządzone lub złożone ze znacznym opóźnieniem, lub gdy jest fałszywe, nie znajduje żadnego uzasadnienia i prowadziłoby do naruszenia zasady równości. Po drugie, art. 233 § 4 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. 2021, poz. 2345 ze zm.) penalizujący przestępstwo przedstawiania fałszywego tłumaczenia mającego służyć za dowód w postępowaniu nie czyni rozróżnienia na osobę sprawcy – odpowiedzialności karnej podlega zarówno tłumacz *ad hoc*, jak i tłumacz przysięgły.

Niezależnie od powyższego należy zauważyć, że w pierwotnej wersji projektu nowelizacji, w której dodano do u.k.s.c. art. 89d⁴⁹, treść tego przepisu została

⁴⁷ Dz.U. 2020, poz. 989 ze zm. (dalej r.w.b.).

⁴⁸ Dz.U. 2021, poz. 261 ze zm. (dalej: r.w.t.).

⁴⁹ Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, <https://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/druk.xsp?nr=3137> (12.04.2022).

przewidziana w art. 89a projektu. W ust. 2 przepis ten stanowił, że „wynagrodzenie tłumacza przysięgłego ustala się według odrębnych przepisów. Wynagrodzenie innego tłumacza ustala się, stosując odpowiednio przepis art. 89 ust. 2”, natomiast w myśl jego ust. 3 „przepisy art. 89 ust. 4 i 4b stosuje się odpowiednio”. Artykuł 89 ust. 4 u.k.s.c. w stanie prawnym obowiązującym zarówno w dacie wniesienia projektu, jak i w obecnym dotyczy powiększenia wynagrodzenia biegłego o kwotę podatku od towarów i usług⁵⁰. Z kolei art. 89 ust. 4b – co do istoty – odpowiada obecnemu art. 89c u.k.s.c. Zgodnie zatem z pierwotną wersją projektu nie budziło wątpliwości, że art. 89 ust. 4b (obecnie art. 89c) stosuje się do obu tłumaczy. Zmiana nastąpiła dopiero po etapie prac legislacyjnych w Sejmie. Treść art. 89a została przeniesiona do art. 89c, w którym wykreślono fragment dotyczący stosowania art. 89 ust. 4 i 4b. Uzasadniając tę zmianę, wskazano, że „należy przy tym poprawić systematykę tego artykułu i wykreślić zbędną już wzmiankę o stosowaniu art. 89 ust. 4 i ust. 4b u.k.s.c.”⁵¹. Zbędność, o której mowa powyżej, prawdopodobnie była związana z uchyleniem w nowej wersji projektu art. 89 ust. 4a i ust. 4b i przeniesieniem ich treści do art. 89c u.k.s.c. Niemniej w art. 89d u.k.s.c. nie zawarto już odwołania do odpowiedniego stosowania art. 89c. Prawdopodobnie stanowi to przeoczenie ustawodawcy.

W mojej ocenie powyższe okoliczności uzasadniają wniosek *de lege ferenda* o zmianę art. 89d u.k.s.c. tak, aby nie budziło wątpliwości, że art. 89c u.k.s.c. ma również zastosowanie do tłumaczy przysięgłych. Należy jednak uznać, że obecne brzmienie art. 89d u.k.s.c. nie wyklucza stosowania do tłumaczy przysięgłych art. 288 § 3 k.p.c., na podstawie którego w przypadku, gdy opinia jest niepełna lub niejasna, wynagrodzenie biegłego może być przyznane po jej uzupełnieniu. Przepis ten nie odnosi się do ustalania wysokości wynagrodzenia, lecz do momentu jego przyznawania.

Odnosnie natomiast do art. 89a i art. 89b u.k.s.c. to nie powinno budzić wątpliwości, że mają one odpowiednie zastosowanie do tłumaczy *ad hoc*.

Abstrahując od powyższych problemów, zwraca uwagę wysokość stawek przewidzianych w r.w.b. oraz r.w.t. Stawki przewidziane dla tłumacza przysięgłego oraz *ad hoc* znacznie się różnią. Przykładowo na podstawie § 6 ust. 1 w zw. z § 2 ust. 1 pkt 2 r.w.t. tłumaczowi przysięgiemu dokonującemu tłumaczenia ustnego z języka polskiego na angielski za godzinę obecności przysługuje 58,64 zł, natomiast tłumaczowi *ad hoc* na podstawie § 2 r.w.b. – 32,39 zł⁵². Wynagrodzenie tłumacza przysięgłego jest zatem zdecydowanie wyższe. Sytuacja taka nie

⁵⁰ Ewentualnie można się zastanowić, czy w projekcie nie wskazano omyłkowo art. 89 ust. 4 zamiast art. 89 ust. 4a, który stanowił o braku wynagrodzenia oraz zwrotu kosztów w przypadku, gdy opinia jest fałszywa.

⁵¹ Pełny zapis przebiegu posiedzenia Komisji Nadzwyczajnej do spraw zmian w kodyfikacjach (nr 72) z dnia 12 czerwca 2019 r., <https://tiny.pl/9214j> (12.04.2022).

⁵² Biorąc pod uwagę maksymalną stawkę w wysokości 1,81% kwoty bazowej dla osób zajmujących kierownicze stanowiska państwowe.

występuje w przypadku biegłych sądowych i biegłych *ad hoc*, których obowiązują te same stawki. Niemniej wydaje się, że zróżnicowanie to jest uzasadnione. Tłumacz przysięgły, w przeciwieństwie do tłumacza *ad hoc*, musi zdać egzamin państwowy, zobowiązany jest do prowadzenia odpowiednich repertoriów oraz podlega odpowiedzialności dyscyplinarnej. Podobne wymogi nie są stawiane biegłemu sądowemu, a więc odwoływanie się do przepisów regulujących wysokość ich wynagrodzenia byłoby nadużyciem.

Tłumacz, biegły a świadek

W doktrynie⁵³ oraz orzecznictwie⁵⁴ w odniesieniu do biegłego jednolicie wskazuje się na zakaz łączenia funkcji biegłego i świadka. Funkcjonowanie tego zakazu argumentuje się m.in. tym, że biegły w przeciwieństwie do świadka musi zachować bezstronność⁵⁵. Podkreśla się przy tym, że osoba, która ma własne obserwacje w zakresie istotnych okoliczności faktycznych, powinna zostać przesłuchana jako świadek, natomiast przygotowanie opinii powinno zostać zlecone innej osobie⁵⁶. Związane jest to z tym, że biegłego, w przeciwieństwie do świadka, można zastąpić. Zakaz łączenia funkcji biegłego i świadka został wyrażony wprost w procedurze karnej w art. 196 § 1 k.p.k. Mając na uwadze podobną funkcję biegłego i tłumacza w postępowaniu cywilnym oraz obowiązek zachowania przez nich bezstronności, należy uznać, że wskazany zakaz dotyczy również tłumacza. Oznacza to, że dana osoba w jednym postępowaniu nie może występować zarówno w charakterze świadka, jak i tłumacza. Pogląd taki został wyrażony w orzecznictwie⁵⁷ oraz doktrynie⁵⁸, z tym że w odniesieniu do procedury karnej.

W mojej ocenie zakaz łączenia ról procesowych nie występuje w przypadku biegłego i tłumacza. Ani tłumacz, ani biegły, w przeciwieństwie do świadka, nie wykazują jakiegokolwiek zainteresowania w sposobie rozstrzygnięcia danej sprawy. W tym przypadku nie ma zagrożenia dla bezstronności podmiotu występującego w tych dwóch rolach procesowych. Zakaz ten nie spełniałby zatem swojej funkcji, a więc nie zapewniałby bezstronności odpowiednio: tłumacza i biegłego.

⁵³ A. Klich, *Dowód z opinii biegłego w postępowaniu cywilnym. Biegły lekarz*, Warszawa 2016, s. 103 i n.

⁵⁴ Wyroki SN z dnia 8 listopada 1976 r., sygn. I CR 373/76, OSNCP 1988, nr 10, poz. 187 oraz z dnia 14 grudnia 2017 r., sygn. V CSK 132/17, Lex nr 2558233.

⁵⁵ Wyrok SA w Katowicach z dnia 22 maja 2017 r., sygn. V ACa 53/16, Lex nr 2307612.

⁵⁶ Wyroki SN z dnia 8 listopada 1976 r., sygn. I CR 373/76, OSNCP 1988, nr 10, poz. 187 oraz z dnia 14 grudnia 2017 r., sygn. akt V CSK 132/17, Lex nr 2558233.

⁵⁷ Postanowienie SA w Katowicach z dnia 23 maja 2018 r., sygn. II AKz 348/18, Lex nr 2556138.

⁵⁸ R. Olszewski, *Kumulacja procesowych ról uczestników postępowania karnego*, Łódź 2013 s. 136.

Relacja pomiędzy tłumaczeniem a środkiem i źródłem dowodowym

Udział tłumacza przy przeprowadzaniu poszczególnych dowodów rodzi pytanie o relację między tłumaczeniem, środkiem dowodowym rozumianym jako nośnik informacji oraz źródłem dowodowym, przez które należy rozumieć „źródło pochodzenia informacji stanowiących podstawę do przedstawiania faktów przed sądem”⁵⁹. W przypadku dowodu z dokumentu środkiem dowodowym jest dokument, zaś źródłem dowodowym – treść zawarta w dokumencie⁶⁰. Natomiast w przypadku dowodu z zeznań świadka środkiem dowodowym są jego zeznania, z kolei źródłem dowodowym jego wiedza co do określonych faktów⁶¹. Należy uznać, że tłumaczenie nie jest ani środkiem, ani źródłem dowodowym⁶². O ile środek dowodowy pośredniczy pomiędzy sędzią a dowodzonym faktem, to tłumaczenie pośredniczy pomiędzy sędzią a środkiem dowodowym. Tłumaczenie umożliwia jedynie sądowi oraz stronom postępowania zapoznanie się ze środkiem dowodowym. W konsekwencji za słuszny należy uznać pogląd, zgodnie z którym tłumaczenie nie może zastąpić dokumentu sporządzonego w języku obcym⁶³. Dotyczy to każdego dowodu przeprowadzanego z udziałem tłumacza.

Utrwalanie tłumaczenia

Ustalenie, że tłumaczenie nie stanowi ani źródła, ani środka dowodowego, ma istotne znaczenie w odniesieniu do utrwalania poszczególnych dowodów oraz ich tłumaczeń. W przypadku dowodu z dokumentu w aktach sprawy powinien znajdować się zarówno sam dokument, jak i jego tłumaczenie. Problem pojawia się jednak w sytuacji, gdy dany dowód będzie miał formę ustną (zeznania świadka, przesłuchanie stron, opinia biegłego). Wówczas przebieg przeprowadzenia takiego dowodu powinien być odpowiednio utrwalony, a mając na uwadze wcześniejsze rozważania, należałoby uznać, że utrwalenie to powinno obejmować zarówno sam dowód, jak i jego tłumaczenie.

Analizę tego zagadnienia należy zacząć od przypomnienia, że przebieg posiedzenia może być utrwalony albo w samym pisemnym protokole, albo w pisemnym protokole i za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk albo obraz i dźwięk (art. 157 k.p.c.). W drugim przypadku protokół ma formę uproszczoną i nie musi

⁵⁹ A. Klich, *Dowód z opinii...*, s. 11–12.

⁶⁰ *Ibidem*.

⁶¹ *Ibidem*.

⁶² Zob. w odniesieniu do postępowania karnego – postanowienie SA w Katowicach z dnia 23 maja 2018 r., sygn. II AKz 348/18, Lex nr 2556138.

⁶³ W odniesieniu do postępowania administracyjnego zob. W. Szczypińska, *Posługiwanie się polskimi tłumaczeniami obcojęzycznych dokumentów przed organami administracji publicznej*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2015, nr 4, s. 68 i n.

zawierać treści zeznań, przesłuchania stron czy opinii biegłego, ponieważ ta zostaje utrwalona na nagraniu (art. 158 § 1 k.p.c.). Dotyczy to zarówno samych dowodów, jak i ich tłumaczeń. Problem jednak pojawia się w sytuacji, gdy przebieg posiedzenia nie jest utrwalany za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk albo obraz i dźwięk, lecz wyłącznie w pisemnym protokole. Wówczas protokół powinien zawierać m.in. wnioski oraz twierdzenia stron, a także wyniki postępowania dowodowego (art. 158 § 1 k.p.c.). W doktrynie nie ma jednolitego stanowiska dotyczącego tego, co powinien zawierać protokół, gdy w posiedzeniu udział bierze tłumacz. Zgodnie z jednym z poglądów w protokole powinny znajdować się wyłącznie zeznania przetłumaczone na język polski⁶⁴. Inni przedstawiciele doktryny, zgadzając się, że protokół powinien zawierać wyłącznie przetłumaczone zeznania, podkreślają jednocześnie, iż zeznania świadka złożone w języku obcym można „nagrać, ewentualnie również utwalić w inny sposób w oryginalnej wersji” w celu uniknięcia ewentualnym nieporozumień co do prawidłowości tłumaczenia⁶⁵. Zgodnie z przeciwnym poglądem protokół powinien zawierać zeznania złożone w języku obcym oraz w języku polskim⁶⁶. Mając na uwadze ustalenia już poczynione w niniejszym artykule, należałoby uznać, że to ostatni z poglądów zasługuje na uwzględnienie. Tłumaczenie samo w sobie nie stanowi dowodu i nie może go zastąpić. Abstrahując od tego, trzeba zauważyć, że utrwalenie zeznań czy opinii złożonych w języku obcym umożliwi późniejszą weryfikację prawidłowości tłumaczenia. Tłumaczenie, co zostanie omówione w dalszej części niniejszego artykułu, może być przecież nieprawidłowe. Utrwalenie wyłącznie samego tłumaczenia w zasadzie uniemożliwi weryfikację jego poprawności.

Rozważania teoretyczne nie mogą całkowicie abstrahować od zagadnień praktycznych. Sporządzenie protokołu spełniającego powyższe wymogi przez protokolanta, który nie zna języka, w którym składane są zeznania czy opinia usna, zwłaszcza gdy w języku tym występuje alfabet inny niż łaciński, w zdecydowanej większości przypadków będzie w praktyce niemożliwie. W mojej ocenie istnieje w tym zakresie luka. Rozwiązaniem tego problemu mógłby być wymóg spisывania zeznań złożonych w języku obcym przez tłumacza i dołączenie takiego zapisu do protokołu. *De lege lata* nie ma ku temu żadnych podstaw prawnych. Dotyczy to także nagrywania zeznań przez skład orzekający czy protokolanta.

Analizując kwestię protokołu, należy również zwrócić uwagę na wynikający z art. 273 k.p.c. wymóg odczytania świadkowi protokołu zawierającego treść jego zeznań. Czynności tej – z oczywistych względów – powinien dokonać tłumacz. Odczytanie świadkowi jego zeznań w języku, którego nie rozumie, byłoby pozbawione sensu. W przypadku, gdyby protokół zawierał jedynie przetłumaczone

⁶⁴ K. Knoppek, komentarz do art. 256 k.p.c.; E. Rudkowska-Ząbczyk, komentarz do art. 265 k.p.c.

⁶⁵ K. Flaga-Gieruszyńska, komentarz do art. 265; K. Piasecki, komentarz do art. 265 k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. K. Piasecki, A. Marciniak, Legalis 2014.

⁶⁶ M. Sieńko, komentarz do art. 265 k.p.c.

zeznania, tłumacz powinien dokonać ich ponownego tłumaczenia, tym razem na język obcy, którym włada świadek/biegły/strona. Z kolei jeżeli – tak jak się postuluje w niniejszym artykule – do protokołu byłby załączony zapis zeznań w języku obcym, wówczas tłumacz musiałby jedynie je przeczytać.

W kontekście protokołu pisemnego należy również zwrócić uwagę na jego podpisanie. Podpisanie protokołu warunkuje jego ważność⁶⁷. Z art. 158 § 3 k.p.c. wynika, że protokół sporządzony w formie pisemnej powinien być podpisany przez przewodniczącego i protokolanta. W doktrynie podnosi się jednak, że powinien być on też podpisany przez tłumacza⁶⁸. Autorzy tego poglądu nie uzasadniają jednak swojego stanowiska. Z żadnego z przepisów k.p.c. taki wymóg nie wynika. W procedurze karnej taki wymóg istnieje tylko w odniesieniu do protokołów innych niż protokoły rozpraw oraz posiedzeń (art. 150 k.p.k.)⁶⁹. Jest on przy tym związany z wyłączeniem w postępowaniu przygotowawczym zasady jawności oraz kontradiktoryjności, które to wyłączenie nie występuje w toku postępowania sądowego⁷⁰. W mojej ocenie pogląd o konieczności podpisania protokołu przez tłumacza należy uznać za nieuzasadniony.

Powyższe rozważania pozostają aktualne w stosunku do wszystkich oświadczeń oraz wniosków osoby korzystającej z pomocy tłumacza, a więc nie tylko tych składanych w ramach przeprowadzanego dowodu.

Weryfikacja tłumaczenia

Tłumacz, jak wynika z dotychczasowych rozważań, pełni ważną rolę w postępowaniu cywilnym. Istotne jest zatem, żeby tłumaczenie zostało dokonane w sposób prawidłowy. Niemniej analogicznie jak opinia biegłego, tłumaczenie może być niejasne, nieprecyzyjne czy też niepełne. Należy zatem ustalić, w jaki sposób sąd oraz strony postępowania mogą dokonywać weryfikacji dokonanego tłumaczenia. Ustalenie, że tłumaczenie nie stanowi dowodu, implikuje tezę, że nie podlega ono swobodnej ocenie dowodów (art. 233 k.p.c.). Ocenie podlega dowód, przy tym do zapoznania się z nim sąd posługuje się tłumaczeniem. Niemniej uznanie, że sąd jest pozbawiony możliwości weryfikacji prawidłowości tłumaczenia, prowadziłoby do absurdu, w którym każde tłumaczenie, nawet sporządzone w sposób oczywiście błędny, musiałoby zostać zaakceptowane przez

⁶⁷ J. Gudowski, komentarz do art. 158 k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. T. Ereciński, Lex/el. 2016.

⁶⁸ T. Demendecki, komentarz do art. 265 k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany*, t. I: *Art. 1–729*, red. A. Jakubecki, Lex/el. 2019; E. Rudkowska-Ząbczyk, komentarz do art. 265 k.p.c.; K. Flaga-Gieruszyńska, komentarz do art. 265 k.p.c.

⁶⁹ Wyrok SA w Krakowie z dnia 2 lipca 2008 r., sygn. II AKa 89/08, KZS 2008, nr 10, poz. 41.

⁷⁰ J. Skorupka, komentarz do art. 150 k.p.k. [w:] *Kodeks postępowania karnego*, t. I: *Komentarz do art. 1–166*, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, Lex/el. 2017.

sąd. Sąd powinien dokonać kontroli tłumaczenia pod względem formalnym⁷¹. Powinien przede wszystkim zweryfikować, czy tłumaczenie jest podpisane, wskazano osoby, które dokonały tłumaczenia, w tym czy oznaczono miejsce prowadzenia przez nich działalności zawodowej lub naukowej, wykształcenie oraz czy wskazano informację, czy osoba dokonująca tłumaczenia jest tłumaczem przysięgłym, czy *ad hoc*, oraz czy oznaczono pismo podlegające tłumaczeniu. Odnośnie natomiast do kontroli merytorycznej należy zauważyć, że ani art. 256, art. 265 k.p.c., ani art. 5 p.u.s.p. nie przewidują weryfikacji tłumaczenia. Niemniej, jak wskazano wcześniej, do tłumaczy mają odpowiednie zastosowanie przepisy o biegłych, co uzasadniałoby również stosowanie przepisów dotyczących weryfikacji opinii, w tym art. 286 k.p.c. Przepis ten jest jednak pomijany przez przedstawicieli doktryny przy wyliczaniu przepisów, które stosuje się odpowiednio do tłumaczy⁷². Niemniej nie sposób ustalić motywów tego pominięcia, ponieważ autorzy ci nie uzasadniają swojego poglądu. Stanowisko to w mojej ocenie należy uznać za błędne. Oznaczałoby to pozbawienie sądu oraz stron możliwości weryfikacji tłumaczenia. W doktrynie procesu karnego, w którym, jak już wskazywano, przewidziano zbliżoną regulację odnośnie do tłumaczy co w postępowaniu cywilnym, nie budzi wątpliwości odpowiednie stosowanie do tłumaczy art. 201 k.p.k. będącego odpowiednikiem art. 286 k.p.c.⁷³

Odnośnie do weryfikacji poprawności tłumaczenia można jeszcze rozważyć skorzystanie z narzędzi przewidzianych w art. 160 k.p.c., a więc sprostowania lub uzupełnienia protokołu. Wadliwe tłumaczenie skutkuje tym, że w protokole posiedzenia zawarte są twierdzenia, które *de facto* nie były wypowiedziane przez świadka/stronę/biegłego. Niemniej pewne wątpliwości może budzić zestawienie tego przepisu z art. 273 k.p.c., który przewiduje odczytanie zapisanych w protokole zeznań świadkowi i w miarę konieczności ich uzupełnienie lub sprostowanie. Wydaje się, że art. 273 k.p.c. stanowi *lex specialis* względem art. 160 k.p.c. Na takim stanowisku stanął Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 18 października 1962 r. (sygn. 2 CR 996/61, OSNC 1963, nr 11, poz. 245)⁷⁴. Odmienny pogląd zaprezentował m.in. H. Pietrzykowski, wskazując, że art. 273 k.p.c. nie stanowi przeszkody do sprostowania czy uzupełnienia protokołu na podstawie art. 160 k.p.c. w zakresie odnoszącym się do zeznań świadka⁷⁵. Wskazuje jednak przy tym, że gdyby sprostowanie dotyczyło istotnej kwestii, która mogłaby mieć wpływ na rozstrzygnięcie sprawy czy ocenę wiarygodności, należałoby ponownie przesłuchać

⁷¹ A. Klich, *Dowód z opinii...*, s. 293.

⁷² A. Łazarska, komentarz do art. 265 k.p.c.; M. Krakowiak, komentarz do art. 256 k.p.c.

⁷³ G. Krysztofiuk, komentarz do art. 204 k.p.k.

⁷⁴ Zob. Art. 160 KPC, red. Ryłski 2021, wyd. 1: Ł. Zamojski, wskazując, że art. 273 k.p.c. stanowi wystarczającą gwarancję do zapewnienia prawidłowości protokołu.

⁷⁵ H. Pietrzykowski, *Odwolanie do sądu od zarządzenia przewodniczącego w przedmiocie sprostowania lub uzupełnienia protokołu posiedzenia jawnego* [w:] *Metody pracy sędziego w sprawach cywilnych*, Warszawa 2021.

świadka. Z kolei I. Gromska-Szuster wskazuje, że art. 273 k.p.c. i art. 160 k.p.c. odnoszą się do odmiennych kwestii. Pierwszy z nich związany jest z odpowiedzialnością karną świadka za składanie fałszywych zeznań, drugi natomiast z uprawnieniem strony do żądania sprostowania protokołu, gdy jej zdaniem zaprotokołowane zeznania nie odpowiadają rzeczywistości⁷⁶. Powyższe poglądy nie wydają się uzasadnione. Należy uznać, że art. 273 k.p.c. stanowi wystarczającą gwarancję prawidłowości protokołu i prawidłowości zaprotokołowania zeznań.

W konsekwencji należy stwierdzić, że art. 286 k.p.c. ma zastosowanie do tłumaczeń. Oznacza to również stosowanie całego dorobku doktryny oraz orzecznictwa dotyczącego wskazanego przepisu. Na jego podstawie sąd może zażądać ustnego lub pisemnego uzupełnienia tłumaczenia lub jego wyjaśnienia, a także dodatkowego tłumaczenia od tych samych lub innych biegłych. W orzecznictwie w odniesieniu do opinii biegłego wskazuje się, że gdy sąd poweźmie wątpliwości co do poprawności opinii, nie może on ingerować w jej treść, lecz powinien zwrócić się do biegłego o złożenie wyjaśnienia lub uzupełnienia opinii, ewentualnie powinien się zwrócić do innych biegłych o wydanie opinii⁷⁷. W mojej ocenie pogląd ten ma też zastosowanie do tłumacza. W konsekwencji sąd w razie wątpliwości co do poprawności tłumaczenia nie powinien samodzielnie go poprawiać, lecz w pierwszej kolejności zwrócić się do tłumacza o wyjaśnienie wątpliwości, uzupełnienie tłumaczenia lub zwrócić się do innego tłumacza. W przeciwnym razie, analogicznie jak w przypadku opinii biegłego, doszłoby do pomieszania roli sądu i tłumacza, co wiązałoby się z pozbawieniem możliwości zakwestionowania tłumaczenia przez strony postępowania. Należy przy tym uznać, że w przypadku, gdy strona zgłasza zastrzeżenia co do prawidłowości tłumaczenia, brak wezwania tłumacza na rozprawę celem uzyskania ustnych wyjaśnień w zakresie zgłoszonych zastrzeżeń może stanowić naruszenie art. 286 k.p.c. mogące mieć wpływ na wynik sprawy. Jest to szczególnie istotne w sytuacji, w której tłumacz został ustanowiony dla strony postępowania. W skrajnych przypadkach, kiedy tłumaczenie jest oczywiście wadliwe, niepełne, w żaden sposób nie oddaje woli strony postępowania, a sąd nie skorzystał z art. 286 k.p.c., mogłoby być to uznane za pozbawienie możliwości obrony jej praw. Pomimo bowiem ustanowienia tłumacza strona w związku z nieprawidłowym tłumaczeniem jej wniosków i oświadczeń pozbawiona zostaje możliwości korzystania ze swojej zdolności procesowej. Jak słusznie podkreśla się w doktrynie, występowania wskazanej przesłanki nie można utożsamiać wyłącznie z sytuacją całkowitego pozbawienia strony możliwości obrony⁷⁸. Oczywiście każdy przypadek powinien być oceniany *ad casum*.

⁷⁶ I. Gromska-Szuster, komentarz do art. 160 k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I: *Artykuły 1–366*, red. T. Wiśniewski, Lex/el. 2021.

⁷⁷ Wyrok SN z dnia 18 kwietnia 2018 r., sygn. IV CSK 197/17, Lex nr 2540108.

⁷⁸ P. Sokal, *Pozbawienie strony możliwości obrony swych praw a nieważność postępowania*, „Monitor Prawniczy” 2013, nr 10, s. 520 i n.

W kontekście oceny tłumaczenia jednym z najważniejszych kryteriów jest poziom wiedzy tłumacza⁷⁹. Związane jest to ze znacznym ograniczeniem możliwości merytorycznej kontroli tłumaczenia. Jak już wyjaśniono, to na sądzie spoczywa ciężar weryfikacji, czy osoba mająca dokonać tłumaczenia ma do tego odpowiednie kwalifikacje. Niemniej wątpliwości w tym zakresie mogą również powstać już w toku postępowania. Za aktualny należy uznać pogląd K. Flagi-Gieruszyńskiej wyrażony w stosunku do biegłych, że posiadane przez nich kwalifikacje należy weryfikować zarówno przez pryzmat poziomu ich wiedzy i umiejętności, jak i przez pryzmat ich predyspozycji do pełnienia rzeczzonej funkcji. Sąd, ustalając poziom wiedzy biegłego oraz jego umiejętności, powinien zweryfikować przede wszystkim, czy posiada on niezbędne certyfikaty potwierdzające znajomość przez niego tłumaczonego języka. Co do drugiego aspektu oceny, powołując się ponownie na pogląd Flagi-Gieruszyńskiej, to takie czynniki, jak świadomość biegłych, zwłaszcza sądowych, co do ich praw, obowiązków i ich roli w postępowaniu oraz praw innych uczestników postępowania, a także sytuacja majątkowa biegłego, istotna przy zachowaniu neutralności i jakości opinii, czy predyspozycje psychiczne do sporządzenia opinii w konkretnej sprawie, są kluczowe.

Podsumowanie

Z dokonanej analizy wynika, że przepisy dotyczące udziału tłumacza w postępowaniu cywilnym są niepełne i niejasne, co niejednokrotnie powoduje problemy w ustaleniu jego praw i obowiązków procesowych. Dotyczy to także kwestii obligatoryjności czy fakultatywności ustanowienia tłumacza. Tłumacz tymczasem, jak już wskazywano, pełni istotne funkcje w postępowaniu cywilnym. Z jednej strony umożliwia zapoznanie sądu i stron postępowania z poszczególnymi dowodami, z drugiej natomiast zapewnia realizację praw procesowych osób występujących przed sądem. W konsekwencji istotne jest ustalenie w sposób niebudzący wątpliwości przesłanek ustanowienia tłumacza oraz jego pozycji procesowej. *De lege lata*, jak już wskazano, jest to znacznie utrudnione.

W niniejszym artykule przyjęto, że status wszystkich tłumaczy w postępowaniu cywilnym powinien być jednakowy. Różnicowanie ich pozycji procesowej nie znajduje żadnego uzasadnienia. Jednocześnie uznano, że do tłumaczy stosuje się odpowiednio przepisy o biegłych. Z jednej strony zapewnia to kompletność regulacji odnoszącej się do tłumaczy, z zaś gwarantuje zachowanie przez nich bezstronności. Związane jest to przede wszystkim ze stosowaniem przepisów o wyłączeniu biegłego.

⁷⁹ A. Klich, *Dowód z opinii...*, s. 293; wyrok SN z dnia 21 lipca 2016 r., sygn. II CSK 668/15, Lex nr 2202491.

Zwrócono również uwagę na kwestie, które zazwyczaj omawiane są przy okazji analizy pozycji biegłego, niemniej w związku z odpowiednim stosowaniem przepisów o biegłych do tłumacza oraz – generalnie – okoliczności, że pełnią oni zbliżone funkcje w postępowaniu cywilnym, dotyczą też tłumacza. Wyjaśniono, że analogicznie jak w przypadku biegłego, w postępowaniu cywilnym funkcjonuje zakaz łączenia funkcji tłumacza i świadka. Uzasadnieniem tego jest okoliczność, że tłumacz w przeciwieństwie do świadka musi zachować bezstronność. Poddano analizie również kwestie weryfikacji tłumaczenia. Uznano, że w tym przypadku zastosowanie ma art. 286 k.p.c., na podstawie którego sąd w przypadku, gdy ma wątpliwości co do poprawności tłumaczenia, powinien zażądać ustnego lub pisemnego uzupełnienia tłumaczenia lub jego wyjaśnienia albo dodatkowego tłumaczenia od tych samych lub innych biegłych. Podkreślono, że sąd nie powinien ingerować w treść tłumaczenia ani zastępować tłumacza. W tym przypadku doszłoby do pomieszania roli sądu i tłumacza, a w konsekwencji strony byłyby pozbawione możliwości podważania poprawności tłumaczenia.

Bibliografia

- Bodio J., *Status dziecka jako uczestnika postępowania nieprocesowego*, Warszawa 2019.
- Cudak A., komentarz do art. 265 k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. II: *Komentarz. Art. 2051–42412*, red. A. Marciniak, Legalis 2019.
- Dalka S., *Czynności procesowe stron w procesie cywilnym*, „Palestra” 1975, nr 9.
- Demendecki T., komentarz do art. 265 k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany*, t. I: *Art. 1–729*, red. A. Jakubecki, Lex/el. 2019.
- Demendecki T., komentarz do art. 281 k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany*, red. A. Jakubecki, Lex/el. 2018.
- Ereciński T., komentarz do art. 256 k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. T. Ereciński, Lex/el. 2016.
- Flaga-Gieruszyńska K., komentarz do art. 256 k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, Legalis 2019.
- Gajda-Roszczyńska K., *Udział podmiotów innych niż materialnie uprawnione jako stron w procesie cywilnym a kryterium interesu prawnego – zagadnienia wybrane*, „Polski Proces Cywilny” 2015, nr 3.
- Górski A., komentarz do art. 5 p.u.s.p. [w:] *Prawo o ustroju sądów powszechnych. Komentarz*, red. A. Górski, Lex/el. 2013.
- Gromska-Szuster I., komentarz do art. 160 k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I: *Artykuły 1–366*, red. T. Wiśniewski, Lex/el. 2021.
- Gudowski J., komentarz do art. 158 k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. T. Ereciński, Lex/el. 2016.
- Gudowski J., Ereciński T., Iwulski J., komentarz do art. 5 p.u.s.p. [w:] *Prawo o ustroju sądów powszechnych. Ustawa o Krajowej Radzie Sądownictwa. Komentarz*, red. J. Gudowski, T. Ereciński, J. Iwulski, Lex/el. 2009.
- Flaga-Gieruszyńska K., *Dowód z opinii biegłego sądowego a standardy rzetelnego postępowania sądowego w sprawach cywilnych* [w:] *Rola biegłego w postępowaniach sądowych*, red. Ł. Błaszczak, K. Markiewicz, Wrocław 2016.

- Kaczocha M., komentarz do art. 1 p.u.s.p. [w:] *Ustawa o zawodzie tłumacza przysięgłego. Komentarz*, red. M. Mazuryk, M. Kaczocha, Lex/el. 2011.
- Kalinowski S., *Biegły i jego opinia*, Warszawa 1994.
- Klich A., *Dowód z opinii biegłego w postępowaniu cywilnym. Biegły lekarz*, Warszawa 2016.
- Knoppek K., komentarz do art. 265 k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I: *Artykuły 1–366*, red. T. Wiśniewski, Lex/el. 2021.
- Krakowiak M., komentarz do art. 256 k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Góra-Błaszczkowska, Legalis 2020.
- Krakowiak M., komentarz do art. 265 k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Góra-Błaszczkowska, Legalis 2020.
- Krysztofiuk G., komentarz do art. 204 k.p.k. [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. D. Drązewicz, Legalis 2020.
- Łazarska A., komentarz do art. 265 k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. T. Szanciło, Legalis 2019.
- Manikowski F., *Dowód z opinii biegłego po nowelizacji* [w:] *Nowelizacja postępowania cywilnego. Wpływ zmian na praktykę sądową*, red. M. Białecki, S. Kotas-Turoboyska, F. Manikowski, E. Szczepanowski, Warszawa 2021.
- Manowska M., Rafalska A., *Tryb przyznania wynagrodzenia i zwrotu kosztów świadkom, biegłym, tłumaczom* [w:] *Koszty procesu i koszty sądowe w postępowaniu cywilnym*, red. M. Manowska, A. Rafalska, Lex/el. 2017.
- Miształ-Konecka J., *O udziale w postępowaniu cywilnym osób, które doznają przeszkód faktycznych w osobistym dokonywaniu czynności procesowych*, „Przegląd Sądowy” 2017, nr 11–12.
- Morawski L., *Zasady wykładni prawa*, Toruń 2006.
- Piasecki K., *Dokumenty* [w:] *System dowodów i postępowanie dowodowe w sprawach cywilnych*, Lex/el. 2012.
- Piasecki K., komentarz do art. 265 k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. K. Piasecki, A. Marciniak, Legalis 2014.
- Piasecki K., *Pozbawienie możliwości obrony w międzynarodowym procesie cywilnym*, „Państwo i Prawo” 1980, z. 11.
- Pietrkowski H., *Metodyka pracy sędziego w sprawach cywilnych*, Warszawa 2021.
- Rudkowska-Ząbczyk E., komentarz do art. 265 k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, Legalis 2021.
- Sieńko M., komentarz do art. 265 k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I: *Art. 1–477(16)*, red. M. Manowska, Lex/el. 2021.
- Skibińska M., *Tłumacz jako gwarant dostępu strony do ochrony prawnej w rozpoznawczym postępowaniu cywilnym* [w:] *Dostęp do ochrony prawnej w postępowaniu cywilnym*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, R. Flejszar, E. Marszałkowska-Krześ, Legalis 2021.
- Skorupka J., komentarz do art. 150 k.p.k. [w:] *Kodeks postępowania karnego*, t. I: *Komentarz do art. 1–166*, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, Lex/el. 2017.
- Sokal P., *Pozbawienie strony możliwości obrony swych praw a nieważność postępowania*, „Monitor Prawniczy” 2013, nr 10.
- Stawicki P., Stawicki P., *Należności biegłego w postępowaniu cywilnym – wybrane zagadnienia*, „Polski Proces Cywilny” 2017, nr 2.
- Szczypińska W., *Posługiwanie się polskimi tłumaczeniami obcojęzycznych dokumentów przed organami administracji publicznej*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2015, nr 4.
- Widła T., Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 21 grudnia 2006 r., III CZP 127/06, „Palestra” 2007, nr 5–6.
- Widła T., Glosa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego, sygn. akt: k 50/05, „Palestra” 2008, nr 7–8.

Zamojski Ł., komentarz do art. 160 [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. P. Rylski, Legalis 2022.

Żyznowski T., komentarz do art. 278 k.p.c. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I: Artykuły 1–366, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, Lex/el. 2013.

Streszczenie

W artykule omówiono prawa i obowiązki procesowe tłumacza w postępowaniu cywilnym. Ustalono, że tłumacz pełni bardzo ważną rolę w postępowaniu cywilnym, co oznacza, że niezbędne jest ustalenie – w sposób niebudzący wątpliwości – jego praw i obowiązków procesowych. To odpowiednie stosowanie przepisów powinno zapewnić przede wszystkim zachowanie przez tłumacza bezstronności oraz profesjonalizmu. Przyjęto, że gwarantem tego jest odpowiednie stosowanie do tłumaczy przepisów o biegłych.

Słowa kluczowe: postępowanie cywilne, tłumacz

TRANSLATION'S STATUS IN CIVIL PROCEEDINGS

Summary

The article discusses the procedural rights and obligations of a translator in civil proceedings. It has been established that translator plays a very important role in civil proceedings, which means that it is necessary to establish – beyond any doubt – his rights and procedural obligations. This appropriate application of the provisions should ensure, above all, that translator maintains impartiality and professionalism. The assumption was made that it is guaranteed by an appropriate application of the provisions on expert witnesses to translators.

Keywords: civil proceedings, translator